

- Šiaurės Atėnai - <http://www.satnai.lt> -

Archyvų žinovas iš Kvėdarnos

2012 11 30 @ 18:13 [Paveldas](#) | [Nėra Komentarų](#)

Unikalios patirties istorikas, kultūrologas, kraštotyrininkas Kazys Misius – neeilinė asmenybė. Dar sovietmečiu dviračiu apvažiavęs daugelį šalies miestelių, bažnytkaimių, rinkęs medžiagą ir fotografavęs kultūros ir sakralinius objektus, platinęs draustą literatūrą, užrašinėjęs kaimo žmonių atsiminimus, dėl kraštotyros veiklos ne kartą nukentėjęs, sektas, tardytas, nepriklausomybės metais dalyvauja lokalinėse ekspedicijose visoje Lietuvoje, rengia ir vadovauja ekspedicijoms po gimtąją Žemaitiją. Surinktus istorinius, etnografinius duomenis naudoja rašydamas straipsnius knygoms, monografijoms apie valsčius, rengia medžiagą enciklopedijoms, žinyrams, yra daugelio leidinių sudarytojas, bendraautoris. Inžinieriaus išsilavinimą turintis ir ketvirtį amžiaus šiam darbui paskyręs šis užsispyręs žemaitis nuo 1972 m. dirba valstybinuose ir bažnyčių archyvuose – tyrinėja lietuviškosios spaudos draudimą, kultūrinį ir ekonominį gyvenimą, miestelių ir kaimų istoriją. Jo surastomis ir paskelbtomis miestelių paminėjimo, bažnyčių pastatymo datomis ir kitais retais duomenimis naudojasi vietinės bendruomenės. Su **KAZIU MISIUMI** kalbasi Daiva Červokienė.

– Kaip susidomėjote kraštotyros darbu?

– Domėtis gimtojo krašto praeitimi dar vidurinėje mokykloje paskatino Petro Tarasenkos knygelės „Užburti lobiai“, „Lietuvos piliakalniai“, „Pėdos akmenyje“, „Didžiųjų Tyrulių paslaptys“, „Pabėgimas“ ir kt. Tuo metu vykdavo turistiniai saskrydžiai mokiniams „Taika ir draugystė“. Jiems reikėdavo pateikti ir surinktos kraštotyros medžiagos: muziejinių eksponatų, nuotraukų. 1959 m. Kvėdarnos (Šilalės r.) vidurinės mokyklos, kurioje mokiausi, mokytojas Alfonsas Aušra užsibrėžė tikslą – kvėdarniškiečiai turi pateikti į respublikinį saskrydį. Dviračiais keliavome po Šilalės ir aplinkinių rajonų istorines vietas, lankėme piliakalnius, žymių žmonių tėviškes. Surinkome eksponatų būsimam mokyklos kraštotyros muziejui. Teisę dalyvauti respublikiniame saskrydyje prie Dusios ežero iškovojome, tačiau netrukus mokytojas išsikėlė į Kauną, ir jo pradėtas kraštotyros darbas nutrūko. Tačiau mano domėjimasis praeitimi išliko.

– Kaip rinkotės specialybę?

– Mokyklą baigiau 1961 m. Tuo metu spaudoje vyravo nuostata Lietuvos istorijoje įžiūrėti vien blogį. Dėl vyraujančios ideologijos galimybės studijuoti istoriją nė nesvarsčiau. Nebuvo man svetima ir matematika, romantiškai įsivaizdavau kibernetiką. Todėl įstojau į Kauno politechnikos institutą, pasirinkau skaičiavimo mašinų ir prietaisų specialybę.

– O kaip Jūs, inžinierius pagal išsilavinimą, pasukote į kultūrinį-kraštotyrinį darbą? Kone ketvirtį amžiaus dirbęs inžinieriaus darbu, nuo 1996 m. buvote Kultūros paveldo centro darbuotojas, Lietuvos dailės akademijos Dailėtyros instituto mokslinis bendradarbis. Šiuo metu – Vilniaus dailės akademijos Architektūros ir dizaino tyrimų skyriaus mokslo darbuotojas, Lietuvos istorijos draugijos narys. Kaip ir kodėl įvyko šis posūkis?

– Dar studijuodamas dalyvavau studentų turistų klubo veikloje, nemažai keliavau po Lietuvą, plėtėsi akiratis. Vėliau perėjau į Vilniaus filialo vakarinį skyrių, jį baigiau 1967 m. Nutariau aktyviau domėtis kraštotyra. Lankiau ir baigiau Liaudies universiteto Paminklų apsaugos ir kraštotyros fakultetą. Pradėjau lankyti Vilniaus kraštotyrininkų ramuvos, tada vadovaujamos Alfonso Andriuškevičiaus, susirinkimus, renginius. Dalyvavau ir Vilniaus žygeivių klubo veikloje, žygiuose. Norberto Vėliaus, Vacio Miliaus ir kitų entuziastų pastangomis Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Vilniaus skyrius pradėjo rengti regionines ekspedicijas, leisti monografijas (pirmoji „Zervynos“ pasirodė 1964 m.), ėjo tęstinis leidinys „Kraštotyra“. Įsisiūbavo gana platus kraštotyros sąjūdis. 1970 m. dalyvavau ekspedicijoje Gervėčiuose, Baltarusijoje, ji paliko neišdildomus įspūdžius.

Kadangi lankiau ramuvą ir žygeivių klubą, o ta veikla buvo nepageidautina, buvau pakviestas į Valstybės saugumo komitetą ir įspėtas, kad renku netinkamą informaciją. Nuo 1971 m. rengti Kraštotyros draugijos Vilniaus skyriaus ekspedicijas ir leisti lokalines mo-

nografijas buvo uždrausta. Sumaniau parašyti nors rankraštinę Kvėdarnos miestelio (galbūt ir jo apylinkių) istoriją. Laimė, dirbau pamaininį darbą. Dirbdamas antrąją pamainą, pirmąją dienos pusę sėdėdavau bibliotekose, vartydavau periodinius leidinius ir išsirašinėdavau žinias apie Kvėdarną. Kadangi beveik visa 1918–1944 m. spauda buvo man neprieinamuose specialiuosiuose fonduose, greitai šaltinių nebeturėjau. Panorau rinkti istorines žinias ir apie kitus Šilalės rajono miestelius. Vėl iš naujo varčiau periodiką. Vėliau pradėjau išsirašinėti žinias apie visus Lietuvos miestelius. Susikaupė išrašų aplankai apie kiekvieną rajoną. Ėmė dominti ir kitos temos: draudžiamos lietuvių spaudos platinimas, lietuvių kalba Vilniaus krašte ir kt. Gavęs tarpininkavimo raštą, 1974 m. Lietuvos istorijos archyve rinkau žinias apie knygnešius. Kai antrą kartą gavau tarpininkavimo raštą skaityti archyve, jaučiausi laimingiausias žmogus pasaulyje! Vėliau tapau nuolatiniu Lietuvos istorijos archyvo skaitytoju. Pažįstamas kultūros darbuotojas Bronius Kašelionis 1992 m. pakvietė dirbti į įsteigtą Lietuvos kultūros palikimo studijų centrą, kurio vadovas buvo Raimundas Klimavičius. Tapau kultūros darbuotoju, už tai jiems lieku nuoširdžiai dėkingas.

– *Kaip spėjote aprėpti du rimtus darbus, apie kuriuos papasakojote? Dar 1986 m. „Tarybų Lietuvos enciklopedijai“ parengėte rašinių apie šalies miestelius.*

– Dažnai skaitydavau Mokslų akademijos bibliotekos Retų spaudinių skyriuje. Kartą ten mane užkalbino a. a. žymus istorikas Rimantas Jاسas. Jis suabejojo, ar verta tiek vargti renkant medžiagą apie miestelius, jeigu negaliu jos panaudoti spaudoje. Vėliau R. Jاسas mane rekomendavo Enciklopedijų redakcijai kaip galintį rašyti Lietuvos miestelių istorijos tema. Kadangi buvau sukaupęs nemažai faktinių ir statistinių duomenų, tapau įvairių straipsnių apie miestelius bendraautoriu.

– *Tai buvo misijos ieškojimas? Kaip atėjo suvokimas, kad nesate savo kelyje?*

– Seniai supratau, kad mokykloje romantizuotas skaičiavimo mašinų inžinieriaus darbas realybėje yra visiškai kitoks. „Protingų“ mašinų neteko kurti, gal ir nebūčiau sugebėjęs. Vis dėlto man sekėsi, inžinieriumi dirbau iki 1992 m. Daug mano pažįstamų inžinierių po 1991 m. buvo laimingi susiradę su specialybe nesusijusią tarnybėlę, kai kurie tapo elektromontuotojais, sandėlininkais, išvažinėjo į kaimus, o aš pasukau į istorijos studijas, kurios buvo sena mano svajonė.

– *Turbūt svarbiausi Jūsų darbai: žinynas „Lietuvos katalikų bažnyčios“ (kartu su Romualdu Šinkūnu), „Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai: 1864–1904“ (su Benjaminu Kaluškevičiumi), „Didysis knygnešys Jurgis Bielinis“ (su Benjaminu Kaluškevičiumi). Jūsų domėjimosi laukas platus – tyrinėjate miestelių, kaimų, dvarų ir bažnyčių istoriją, lietuviškos spaudos draudimo laikotarpį, švietimo istoriją, domitės gimtąja Žemaitija.*

– Tai lokalinės temos, kurioms daug medžiagos esu sukaupęs anksčiau. Rašau daugiausia konkrečių vietovių leidiniams.

– *Kurios iš tyrinėjamų sričių Jums artimiausios ir svarbiausios?*

– Man ypač miela lietuvių tautinio atgimimo tema: draudžiamos lietuvių spaudos knygnešiai, slaptų lietuviškų mokyklų daraktoriai ir kt. Domina ir lietuvių padėtis 1920–1939 m. lenkų okupuotame Vilniaus krašte. Gailiuosi, kad žymiai anksčiau nepradėjau rinkti žinių apie to laikotarpio mokytojus ir kitus kovotojus už lietuvių kalbos išlikimą. Jei kas paprašo ir jaučiuosi galįs, neatsisakau parašyti įvairiomis regionų istorijos temomis.

– *Kodėl, tarkime, daug knygnešių buvo Suvalkijoje, o Vilniaus krašte jų būta tiek mažai?*

– Knygos plisdavo ten, kur būdavo skaitytojų. Vilniaus vyskupijoje vyravo senos lietuvių lenkinimo tradicijos. Dauguma bajorų dar XVIII a. atsižadėjo lietuvių kalbos. Nuostabus dalykas, kad toje vyskupijoje išvis išliko lietuviškas žodis. Nuo senų laikų prie bažnyčių veikė papapinės mokyklos, tačiau Vilniaus vyskupijoje, išskyrus kelias išimtis, jose lietuviškai nebuvo mokoma. Vaikų tėvai, patys nemokėdami skaityti, negalėjo to išmokyti ir atžalų. Nuo 1863 m. lenkiškas mokyklas pakeitė rusiškos. Net po 1905 m. į mokyklas Vilniaus gubernijoje stengtasi nepriimti lietuvių mokytojų. Todėl dauguma Vilniaus gubernijos lietuvių iki 1915 m. neturėjo galimybės vaikus išmokyti skaityti gimtąja kalba.

– *Ką galėtumėte pasakyti apie spaudos draudimo įtaką mūsų kultūrai?*

– Lietuvių spaudos draudimas buvo viena iš lietuvių rusinimo priemonių. Tikėtina, kad šio draudimo sumanytojams atrodė, jog maža tauta nepajėgs pasipriešinti. Dauguma bajorų buvo paveikti lenkų kultūros, turbūt manyta, kad už palankesnes žemės išpirkos sąlygas neseniai iš baudžiosios paleisti valstiečiai jaus dėkingumą caro valdžiai. Deja, rusai susidūrė su kunigų ir bajorų remiamu pasipriešinimu. Užsienyje leidžiamos lietuviškos spaudos

plitimo caro valdžios pareigūnai nepajėgė sustabdyti. Spaudos draudimas padarė daug žalos, žymiai sulėtino lietuvių kultūros raidą, tačiau bent Kauno ir lietuviškoje Suvalkų gubernijos dalyje kova prieš tokį draudimą tapo beveik visuotinė, tai skatino tautinę savimone, priešinamąi carizmo politikai. Spaudos draudimo sąlygomis susiformavo lietuvių literatūrinė kalba. Deja, spaudos draudimas prisidėjo prie Vilniaus gubernijos ir Latgalos lietuvių sulenkinimo, nes brukamos lenkiškos maldaknygės buvo legalios.

– *Būdamas inžinierius, atvėrėte archyvų duris ir panirote į istorijos tyrinėjimus. Juk tai sudėtingas darbas, būsimiems istorikams net specialus kursas, kaip perskaityti archyvų tekstus, yra skaitomas...*

– Istorijos archyve pradėjau skaityti 1974 m. gavęs Kėdainių r. kultūros skyriaus tarpininkavimo raštą rinkti medžiagą tema „Lietuvių spaudos draudimo metai Krakų apylinkėse“. Krakėse dalyvavau kraštotyros ekspedicijoje, tad kreipiausi į rajono kultūros skyrių ir šį raštą gavau – kitaip nebūčiau galėjęs dirbti šio darbo. Galėjo šį tarpininkavimo raštą duoti ir Kraštotyros draugija, bet buvau nežinomas, tad niekas nenorėjo jo duoti. O istorinius dokumentus gali skaityti kiekvienas rusų kalbą mokantis asmuo. Per metus (tiek galiojo leidimas) surinkau nemažai žinių apie įvairių asmenų sulaikymus, susijusius su lietuviška spauda. Pradėjau suvokti, kuriuose fonduose galima rasti žinių reikiama temai.

– *Kokiomis kalbomis skaitote archyvinę informaciją? Kaip jas įvaldėte?*

– Skaitau tik dokumentus, parašytus rusų ir lenkų kalbomis. Lotynų kalbos nemoku, lokaliems tyrimams jos nelabai ir reikia. O jeigu prireikia, kreipiuosi į kolegas. Darbas archyvuose, bibliotekų rankraštyuose man yra tas pat, kas žvejui meškerioti. Juolab kad beveik kiekvienas tyrinėtojas patiria ir atradimo džiaugsmų. Dažnai tai pasitaiko ir man.

– *Galite detalizuoti? Kokių patyrėte didžiausių atradimo džiaugsmų?*

– Dažnai būna taip: ieškai, ieškai ko nors, nusivili, kelerius metus neradęs, o netikėtai randi visai ne ten, kur galėtum turėti būti, padėtą dokumentą... Tikrai džiaugiesi. O iš didesnių atradimo džiaugsmų... Atgimimo metais nuvažiauju pasižvalgyti į Baltarusijos archyvą Minske. Ten tarp Radvilų dokumentų netikėtai radau 1562 m. Pajūrio valsčiaus matavimo valakais inventorių, kuriame surašyti ir visi Kvėdarnos apylinkių kaimai.

– *O kokių savybių reikia archyvuose dirbančiam istorikui ar šiaip žmogui?*

– Reikia, kad dirbdamas jaustum malonumą, būtų darbštus, kruopštus ir kantrus.

– *O kokių duomenų dažniausiai archyvuose ieško ne istorikai, o įvairių kitų profesijų žmonės?*

– Daugiausia sutinku besidominčiuosius giminių istorija, nemažai pensininkų dirba ir su didinamaisiais stiklais. Dabar jų ypač padaugėjo, nes nuo 1990 m. norintieji gali laisvai dirbti archyvuose, tam nereikia jokių tarpininkavimo raštų. Yra ir taip uždarbiaujančių, nes šeimos genealoginio medžio istoriją galima ir nusipirkti.

Istorikai profesionalai man ne kartą yra sakę, kad žmogaus gyvenimas yra trumpas. Kol kokiai nors temai renku medžiagą, beveik kasdien būnu archyvuose, bibliotekose. Kai ką nors rašau, dokumentų saugyklose lankausi rečiau.

– *Kas lemia žmogaus meilę ar prierašumą gimtinei?*

– Gal suvokimas, kad esi protėvių, be kurių nebūtų ir tavęs, palikuonis, kad ten glūdi tavo šaknys ir jų nukirsti nevalia.

– *Ar kraštotyros darbas yra vienas iš šios meilės kertinių akmenų?*

– Taip. Skaudu, kad kraštotyros darbas vis silpnėja. Neremiama Kraštotyros draugija. O Lietuvos Respublikos metais Šiaulių kraštotyros draugiją ir jos leidinį „Gimtasai kraštas“ rėmė Švietimo ministerija. Mano supratimu, mokyklose reiktų įvesti bent fakultatyvinį krašto pažinimo kursą, skatinti kraštotyros būrelių veiklą. Tiesa, kraštotyros pobūdžio leidinių išleidžiama nemažai, tačiau gali ateiti laikas, kai neliks, kas juos skaito, – vaikų susidomėjimas kraštotyra nėra ugdomas.

– *Ar nesigailite, kad nesiekėte mokslo laipsnių? Juk istorikas Henrikas Gudavičius, inžinerijai paskyręs dvidešimt gyvenimo metų, tapo habilituotu humanitarinių mokslų daktaru.*

– Tikrai nesigailiu. Anksčiau negalėjau, o po 1990 m. tai daryti paprasčiausia buvo per vėlu. Dabar būti garbingu istoriku irgi reikia drąsos. Liūdina kai kurių istorikų siekiai niekinti lietuvių tautinį atgimimą, žymiausiai jo veikėjus, pastangos į kovas su kryžiuočiais žiūrėti prieš argumentais. O skaudžiausia, kad dalis tokių veikėjų valstybės institucijose užima įvairius vadovaujamus postus.

– *Kas svarbiausia, kad žmogus galėtų pasakyti – prasmingai nugyvenau gyvenimą?*

– Kai dar mokiausi vidurinėje mokykloje, reikėjo atmintinai išmokti Nikolajaus Ostrovskio knygos ištrauką, kurioje buvo žodžiai, jog reikia gyventi taip, kad ateityje nesigailėtum dėl praeities. Man tai nebuvo banalios frazės. Kas svarbiausia? Visada išlikti žmogumi.

Patinka 1

Straipsnis atspausdintas iš Šiaurės Atėnai: <http://www.satenai.lt>

Pasiekiamas adresu: <http://www.satenai.lt/?p=21977>

Copyright © 2010 Šiaurės Atėnai. Visos teisės saugomos.